

ACC. N:R M. 14022: 1-11.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Tor Kvantz, Hörmantorp*
Härad: *Konga* Berättare: *Johan Elov Kvantz*
Socken: *Hörmantorp* Berättarens yrke: *f.d. förmänsskare*
Uppteckningsår: *1956* Född år *1869* i *Köbele*

Husbondesfolk och tjänstefolk. s. 1-11.

LUF 105.

Skriv endast på denna sida

Husbondefolk och Gärdefolk år 105
Fram till omkring sekelskiftet var det
vanligt med gärdefolk på gårdarna här.
I vissa fall förekom det ginstvis längre
fram. Med gårdarna avser jag ginstvis
storleksordningarna ned till $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{8}$ del
hemmanen. Gårdarna i ovan nämnda stor-
lek hade i regel ärsanställda (stollda)
en dräng och en piga. Undantag från detta
var ginstvis de gårdar där man hade vuxna
barn. Extrafolk anlätades också under
den bräda tiden. Det var de folket
som bodde i de små stugorna i byns
närhet.

Åren 1887-93 tjänade min fader dräng
i Örn. Ryagård och Norregård. Ungefär lika
lång tid på var stället. Den gård
hade de ärsanställda dräng och piga.

På dessa gårdar ledde husbonden arbetet ute på åkrarna och i skogen. Han var också med och deltog i förekommande arbeten. Husbonden skötte arbetet inom hus och hjälpte till med det övriga arbetet i mån av tid.

På de båda gårdar där min fader tjänade hölls inte så strängt på husbondsverkets värdighet när det gällde att utföra den eller den sysslan. I Ormstags bygd, där far först tjänade, hade husbonden en del kommunala uppdrag vid denna tid. Detta gjorde att far fick arbeta ute en del del självständigt. Husbonden hjälpte till i mån av tid. I fråga om arbetsfördelningen höll man inte så hårt på arbetsrangordning.

I Norregården börde husbonden, i regel

hästen. Far fick sköta eller köra oxarna.
När man slagtraskade var, i regel, även
hustanden med. Detta senare minns jag
från min tidiga barndom jag minns, att
när man slagtraskade i min morbrors
gård, i Ormshaga Fiskargård, var alltid
min morbror med.

Som jag redan nämnt arbetade hjälpfolket
med förekommande arbeten under den
bräda tiden.

Myölkningen var en speciel krävlig
syssla under skildrade tid. Denna sak
höll sig en hel del år in på vint
århundrade. Utfodringen brukade far
hjälpa till med. Männen ledde korna
till "furs". De utförde, i allmänhet,
arbetet med gödselkörning och utbredning.

3 Vid spärra slakten var mannen

med. Krimmoarbetet var på sin höjd.
att röra älskbladet. D.v. Kaga smäl bladet.
Så skulle männen ställa in veden till bålet.
Resten var krimmoarbete. Var det tillsammans
fick männen röra hem vatten till kreatur
och till träten.

Man inte besvara frågorna om vissa syslor
vara mer eller mindre förnedrande.

Jag minns att far talade både om fri-
kvällen och fria söndagar. Omfattningen
av detta känner jag ej till.

En del del frikvällen hade givits
far ty han var även spelman vid en
del del av byungdorns dansföreläs-
ningar.

Nu tror jag det var så att man
inte kunde hålla för strama byggar
på jämförandet i vår ort ty glas-
bruket hade börjat suga upp en
del del av ortens ungdom.

Utgående

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

På de gårdar som min fader tjänade
kan man nog tala om en viss samhörighet.
Man bemöttes alltid hyggligt. Man såg ner
på honom eller pigan på gården. Samma var
hushållande folkets förhållande gentemot dags-
verksfolket.

Drängen (sör) hade eget rum med eldstad
i bäningshuset. Pigan sov i köket. Föränd-
ringarne kom när pojkarne i gården (i detta
fall den först nämnda Norregården) växte
opp. Di försvann behovet av dräng. Detta var
några år efter det far slutat sin tjänst.

Far hade sina personliga tillhörigheter i det
rummet som han inne hade.

Man åt alltid vid ett gemensamt bord.

Om frägelitans "folkanstuga" är densamma
som drängstuga (drängstuga) så fanns
en lylitz på väderiet. Här inte bara

bodde drängarna, har brukade även dags-
verksfolket hålla till. Detta var dels
torparfolket som gjorde sina dagsverks-
skyldigheter, dels de s.k. dagsverksdrängar-
na som arbetade hela året för en del större
torpinnehavare. Förhållandet mellan "herrskejet"
på Jätern och folket har jag vi inte källor
om, jag får avstå att ge en skildring där-
ifrån.

Enligt min far var det inga sociala skrankor
att tala om vid lagderna eller ute-
dansen på "syngaplattan" eller Ormshaga-
broar. För sade att där gällde det att
hävda sig.

Så var i stort sett förhållandet när
fester och dansar hölls på all-
männa.

7 Däremot var striden mellan olika

byar y avbläst. Far brukade tala om
att i de större och mindre slagsmålen
mellan tex Ormskoga och Vigorans byungdom
var byns bondpojkar och byns drängar
eniga om sina resp. byar.

Fatt vad jag först har meddelat märkte
dock tillägger att giftermål mellan
hjälskefolk och de beaktade inte (i allmän-
het) var särskilt väl sett.

Far gifte sig med en bonddotter och det
tog sin tid innan man smälte detta.

Hörkömb ACC. N:R M. 14022:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Min fader kom från ett dagverksbryggeri. Han var född och uppväxt i en grensöcken Nöbbel. Han och ett par jämnåriga gav sig ut till andra socknar för att "bjäna bönna". Inom parentes kan man nog säga att i de flesta fallen var drängplaterna genomgångsplatser. Förutom i glasindustrin. Hans båda ovan nämnda jämnåriga bjänade dräng ett par tre år varefter den ene blev rattare uppåt landet och den andre hamnade i industrin. Någon gång togo även övertaliga gårdssöner drängplatser. I Skälholmsbygd, på en av gårdarna där, fanns fem söner. Ingen stannade hemma utan de var ute och bjänade dräng något eller några år innan de reste till Amerika. Yngste därvarande sonen David bjänade en vinter i

Ålsta by Furuby socken.

En gärdsmän vet jag med säkerhet som
tog tjänst i jordbruket i Pommern på
1880-talet. Han kom hem i sinom tid och
övertog gården. Det var flera som reke-
ut till jordbruksarbete i Tyskland och
Danmark men jag har inga exakta uppgifter
om härkamal m.m.

Jag har redan nämnt om mina för-
äldrars giftermål.

Det fall från 1870-80-talet kan nämnas.

En dräng Samuel Pettersson från Ålme-
boda tjänade i Ormestaga församling
och gifte sig med änkan Järstades.
Han var mycket originell som jordbrukare
men klarade både det ene och andra.

Om befolkningens reaktion mot äktenskapet
vet jag intet.

husbondens

ACC. N:R M. 14022:11.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

11.

I min fars fall gavs arbetsorderna med
i horensamma ordalag på i form av sam-
råd. Inte heller tvingades han eller
pigan att arbeta över vad som kallades
normalt.

Här ett exempel på hur dygt respekten
satt i för husbonden och hans hus.

En korparflicka under gården kom i
omständigheter med husbondens son.

När man sade till henne att hon skulle
neka pojken, sade hon upprörd: "Inte
kunde jag neka husbondens son." Detta
var på 1880-talet.

Hovman, den 17 okt 1956

Tor Strand